

Nr 6.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 19 i första kammaren av herr *Nyström* samt nr 27 i andra kammaren av herr *Gavelin*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av frågan huruvida icke arbetstagargrupper med sådant arbete som i lagen den 29 juni 1946 (nr 337) omförmäles i 1 § under 1)—4) skola, i anknytning till den allmänna semesterlagen, tillerkännas en ytterligare förlängning av semestern».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Lagen den 29 juni 1945 om semester äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av sådana arbetstagare hos staten, för vilka gälla särskilda föreskrifter rörande semester. Från lagens tillämpning är ock undantagen arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

Enligt den lydelse, som 7 § i lagen erhållit genom en den 25 maj 1951 utfärdad lag, som trätt i kraft den 1 juli samma år, utgår semester med en och en halv dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar.

Den 1 juli 1951 upphörde *lagen den 29 juni 1946 (nr 337) om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete* att gälla. I 1 § i denna lag stadgades bland annat, att semester skulle utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

- 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,
- 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,
- 3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,
- 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum.

Jämlikt 2 § skulle för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagare för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar ut-

fört i lagen avsett arbete, utgå semester med en och en halv dag om arbetet vore sådant, som omförmäldes i 1 § under 1)—4).

Till grund för 1946 års lag om förlängd semester för vissa arbetstagare låg ett av 1942 års *semesterkommitté* framlagt betänkande (SOU 1945: 59). I fråga om de omständigheter, som borde vara vägledande för en differentering av semestern ur behovssynpunkt, anförde kommittén:

Arbetstagarnas behov av semester har i allmänhet sin grund däri, att arbetet i fysiskt eller psykiskt avseende åstadkommer en nedsättning av kroppens funktionsförmåga, som icke avhjälpes med de dagligen och veckovis inträffande uppehållen i arbetet. Givet är, att ju mer påfrestande arbetet är, desto större blir den trötthetsrest, som semestern avser att så vitt möjligt borttaga.

Kommitténs undersökningar visa, att arbetstagare, som äro sysselsatta med i fysiskt eller psykiskt avseende särskilt pressande arbete, ofta ådraga sig mer eller mindre framträdande men, som yppa sig i allmän fysisk eller psykisk trötthet eller ock i förslitning av eller funktionsrubbnig i viss kroppsdel eller visst organ. Till följd av att dessa men icke kunna avhjälpas av den dagliga vilan och veckoledigheten uppstår i regel en oavbruten pålagring av tröttheten, som i vissa fall kan leda till överansträngning eller ohälsa.

Det står för kommittén klart, att i den mån det genom medverkan av arbetarskyddet eller ändring av arbetsförhållandena är möjligt att förebygga sådana skadliga verkningar, som orsakas av särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, anordningar eller åtgärder i sådant syfte i första hand böra vidtagas. Åtgärder, som förhindra uppkomsten av skadeverkningar, måste självfallet vara att föredraga framför sådana, som blott avse att upphäva eller lindra följderna av redan inträdd skada. Det är emellertid givet, att man blott i viss utsträckning kan förebygga skadliga verkningar av arbetsförhållandena. Vissa arbeten äro nämligen till sin natur sådana, att förebyggande skyddsanordningar icke kunna vidtagas. Gruvarbete under jord, för att taga ett exempel, anses särskilt påfrestande bland annat av den anledningen, att det försiggår å instängd, osund arbetsplats under markytan. Detta förhållande kan man tydligen icke komma till rätta med genom några skyddsåtgärder. I fråga om vissa andra arbeten kan man på teknikens nuvarande ståndpunkt icke alls eller blott delvis förhindra skadliga verkningar av arbetsförhållandena; även med användande av de mest moderna skyddsåtgärder uppkomma stegrade trötthetsymtom eller kvarstå i organismen verkningar av giftiga eller eljest farliga ämnen. Den radikala utvägen att förbjuda arbete, som genom sin särskilt pressande eller hälsofarliga karaktär är vådligt, kan blott undantagsvis tillgripas, enär andra samhällliga intressen ofta kräva att arbetet blir utfört.

Det finnes sålunda och kommer, såvitt nu kan bedömas, även i fortsättningen att finnas arbetstagare, vilka såsom en följd av sina arbetsförhållanden drabbas av men i fysiskt eller psykiskt avseende. I de fall, dylika men genom en längre tids ledighet från arbetet kunna bringas att försvinna eller i varje fall väsentligt lindras, måste en förlängd semester vara sakligt motiverad. Däremot kan — åtminstone principiellt sett — så icke anses vara förhållandet i de fall, då av arbetsförhållandena föranledda skador över huvud icke påverkas i gynnsam riktning av ens en tämligen lång tids avbrott i arbetet. Längre semester lär sålunda medicinskt sett icke ha

någon verkan å de sjukliga förändringar, som föreligga vid stendammslunga i mera framskridet stadium. En annan sak är, att ur rent humanitära synpunkter en längre semester kan vara motiverad även i sådana fall som de sistnämnda.

De nu utvecklade synpunkterna innebära, att enligt kommitténs mening skäl föreligga för en utökning av semestertiden i de fall, där arbetstagaren till följd av arbetsförhållandena lider allvarligt men av beskaffenhet att kunna avhjälpas eller åtminstone väsentligt lindras genom en längre tids avbrott i arbetet samt åtgärder till förebyggande, helt eller till väsentlig del, av menets uppkomst icke stå till buds eller lämpligen kunna vidtagas.

Propositionen nr 221 till 1946 års riksdag, innehållande förslag till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare, behandlades av andra lagutskottet. I sitt utlåtande nr 37 anförde utskottet bland annat:

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet, att en differentiering av semesterns längd icke kan anses stå i strid med de principer å vilka semesterlagstiftningen vilar. Vid avgörandet av frågan, om behov föreligger för vissa kategorier arbetstagare att erhålla en semester utöver den nu lagstadgade, bör i första hand beaktas semesterns funktion att utgöra ett komplement till arbetarskyddet.

Det torde väl icke heller kunna förnekas, att vissa arbetstagare med hänsyn till arbetets pressande eller hälsofarliga karaktär ha behov av längre semester än fjorton dagar. När det gäller att här verkställa en differentiering av semesterns längd ur behovssynpunkt, möta emellertid vissa svårigheter att skapa rättvisa mellan olika arbetstagargrupper. Att en lagstiftning på detta område kan komma att verka ojämnt torde icke helt kunna undgås. Med hänsyn till lagstiftningens karaktär av skyddslagstiftning synas dock de svårigheter som kunna uppkomma icke böra tillerkännas avgörande betydelse.

I sitt betänkande angående tre veckors semester (SOU 1950: 32) anförde *arbetstidsutredningen* om förevarande spörsmål:

Under utredningens arbete har den frågan uppkommit, huruvida man i samband med att den allmänna semestern ökas med en vecka till tre veckor bör göra en motsvarande ökning för dem, som redan ha tre veckors lagstadgad semester eller mer. De här berörda arbetstagargrupperna ha ansetts äga ett rekreationsbehov, som väsentligt överstiger övriga arbetstagarers. Därest dessa senares rekreationsbehov tillgodoses på ett bättre sätt än tidigare, borde de här nämnda särskilda grupperna följa med och jämväl erhålla en förlängning av semestertiden.

Utredningen vill här erinra om de motiv, som lågo till grund för statsmakternas beslut att ge vissa arbetstagargrupper längre semester än andra. Möjligheter ansågs för det dåvarande icke föreligga att bevilja samtliga arbetslagare en så lång semester som tre veckor och i avvaktan på att så skulle bli möjligt gav man dem, som uppenbarligen hade ett avsevärt större rekreationsbehov än arbetstagare i allmänhet, en förlängd semester. Skälen till ungdomssemestern voro i viss mån likartade.

Avsikten med den förevarande semesterreformen är att höja minimi-semester till tre veckor. Den nuvarande graderingen i lagstiftningen av semestertiden har varit ett provisorium i avvaktan på den allmänna 3-veckorssemesterns genomförande. Med hänsyn härtill har utredningen icke

ansett skäl föreligga för en ökning av semestertiderna för ungdomen och för de grupper arbetstagare, som omfattas av den nuvarande särskilda semesterlagen. Dock böra självfallet de arbetstagare som för närvarande åtnjuta sex veckors semester bibehålla sina förmåner.

I propositionen nr 72 till 1951 års riksdag med förslag till lag angående ändring i lagen om semester uttalade *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, bland annat:

Enligt särskilda semesterlagen åtnjutes tre veckors semester av vissa gruvarbetare samt natt- och mörkrumsarbetare ävensom sex veckors semester av arbetstagare, som i arbetet utsätts för röntgenstrålning eller strålning av radioaktivt ämne. För samtliga dessa arbetstagargrupper gäller, att arbetsgivaren icke äger dela semestern utan samtycke av arbetstagaren, såvida icke arbetarskyddsstyrelsen lämnat medgivande därtill. Dylikt medgivande får lämnas endast om sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift och kan blott avse uppdelning i två perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 12 dagar.

Arbetstidsutredningen anser tillräckliga skäl icke föreligga att öka semestertiden för ungdomen och de grupper, som falla under den särskilda semesterlagen. Vidare har utredningen funnit, att den nyss berörda bestämmelsen om arbetarskyddsstyrelsens medgivande till delning av semestern bör kunna slopas, såvitt angår de kategorier, som ha rätt till tre veckors semester enligt särskilda lagen, d. v. s. för andra än röntgen- och radiumarbetare.

Även jag är av den uppfattningen, att skäl saknas för att taga införandet av allmän treveckorssemester till intäkt för en höjning av semestern för de grupper, som redan nu ha en lagstadgad semester om tre veckor eller längre tid. Det försprång, som dessa grupper erhållit, har såsom tidigare utvecklats varit ett provisorium i avvidan på allmän treveckorssemester, och sedan denna reform genomförts, ha således skälen för den nuvarande graderingen bortfallit. Självklart är dock, att de arbetstagare, som ha sex veckors semester, böra bibehålla denna förmån.

Propositionen behandlades av andra lagutskottet. Utskottet gjorde icke någon erinran mot departementschefens uttalande i förevarande fråga.

Utskottet. Den tidigare differentieringen av semesterns längd efter behovsynpunkt betraktades, såvitt angår nu ifrågavarande grupper av arbetstagare, som ett provisorium i avvaktan på den allmänna treveckorssemestern. De arbetstagare, som ansågos vara i särskilt behov av utökad semester, hade sålunda redan i förväg tillförsäkrats den rätt till tre veckors semester, som övriga arbetstagare erhöles först genom den vid 1951 års riksdag beslutade ändringen i lagen om semester. Med hänsyn härtill framhölls under förarbetena till den nya lagstiftningen, såväl av arbetstidsutredningen som departementschefen, att införandet av allmän treveckorssemester icke motiverade en ökning av semestertiden för de grupper arbetstagare, varom nu är fråga. Mot departementschefens uttalande i denna del fann utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande ej anledning göra erinran.

Såsom utskottet framhöll vid fjolårets riksdag måste en semester om tre veckor anses utgöra ett minimikrav. Begränsningen till denna tid betingades av ekonomiska faktorer. Även om de i motionerna berörda grupperna av arbetstagare skulle kunna anses ha behov av mer än tre veckors semester, kan utskottet likväl icke förorda, att frågan om en lagstadgad förlängning av semestertiden göres till föremål för omprövning. Spörsmålet om ökad semesterledighet för dessa arbetstagare får enligt utskottets mening lösas förhandlingsvägen — i likhet med övriga löne- och anställningsvillkor — och bedömas i samband med i avtal träffade överenskommelser om arbetstidens längd.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 19 och II: 27, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 februari 1952.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Närvarande: Se under utlåtande nr 5.
